

УДК 327:008(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.65.45>

КУЛЬТУРНА ТА ЗНАННЄВА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ «М'ЯКОЇ СИЛИ» І НОРМАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Інна Костиря

*Київський національний університет культури і мистецтв,
кафедра міжнародних відносин
вул. Євгена Коновальця, 36, 01133, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2654-8472>*

У статті здійснено теоретико-аналітичне осмислення трансформації культурної дипломатії України в умовах повномасштабної війни та її поступового переходу у формат знаннєвої дипломатії як інструменту нормативної безпеки. Актуальність дослідження зумовлена зміною характеру міжнародної підтримки України, де поряд із класичними інструментами «м'якої сили» дедалі більшого значення набувають виробництво академічного знання, формування міжнародного дискурсу про війну та відповідальність інтелектуальних спільнот за публічну позицію. Метою статті є з'ясування взаємозв'язку між культурною та знаннєвою дипломатією та визначення їхньої ролі у формуванні нормативного виміру безпеки в сучасних міжнародних відносинах. Методологічну основу становлять аналіз, синтез, порівняльний та інституційний підходи, що дали змогу розкрити еволюцію концепту «м'якої сили» та його практичне втілення в українському контексті.

У результаті дослідження обґрунтовано, що культурна дипломатія України виходить за межі репрезентаційної функції та набуває стратегічного значення як механізм формування міжнародних норм, ціннісних орієнтирів і політичної солідарності. Знаннєва дипломатія, що реалізується через академічні публікації, міжнародні конференції, експертні мережі та інституційні партнерства, виступає продовженням культурної дипломатії та сприяє зміцненню суб'єктності України в глобальному інтелектуальному просторі. Доведено, що поєднання культурного та академічного вимірів формує нову модель безпекової взаємодії, у якій норми, цінності та відповідальність стають ключовими чинниками міжнародної підтримки. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх застосування для розроблення оновлених державних стратегій публічної дипломатії та міжнародного академічного співробітництва. Подальші дослідження у цьому напрямі дадуть змогу концептуалізувати роль університетських спільнот та дослідницьких мереж як впливових акторів у глобальній архітектурі безпеки. Зокрема, такий підхід дає змогу переосмислити традиційні інструменти впливу, утверджуючи вітчизняний інтелектуальний капітал як невід'ємний складник національної стійкості.

Ключові слова: культурна дипломатія, знаннєва дипломатія, «м'яка сила», нормативна безпека, міжнародна підтримка, академічна відповідальність, війна, міжнародні відносини.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок із науковими або практичними завданнями. Проблематика культурної дипломатії як інструменту «м'якої сили» достатньо активно розробляється як в українській, так і в зарубіжній науковій традиції. Зокрема, М. Процюк наголошує на необхідності стратегічного поєднання публічної та культурної дипломатії у формуванні міжнародного іміджу держави та підкреслює значення довгострокових пріоритетів [6]. А. Марченко розглядає культурну дипломатію як гнучкий інструмент міжнародних відносин, що має потенціал довготривалого впливу [4]. Подібні підходи розвиваються у працях Д. Кларк (D. Clarke) [15] та П. Гоффа (P. Goff) [16], де культурна дипломатія визначається як складова частина ширшої публічної дипломатії, що мобілізує культурні ресурси задля досягнення зовнішньополітичних цілей.

© Костиря І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

В українському контексті питання культурної дипломатії в умовах війни аналізують М. Кушнарєва [2] та І. Мусієнко [3], акцентуючи увагу на її ролі у зміцненні міжнародної підтримки та просуванні євроінтеграційного вектору. Окрему увагу дослідники приділяють інституційному виміру, зокрема діяльності Українського інституту [5; 7], а також практичним кейсам міжнародної культурної взаємодії [8; 9]. Водночас ці дослідження переважно зосереджуються на репрезентаційному аспекті дипломатії, не повною мірою розкриваючи трансформацію культурної дипломатії у сферу академічного виробництва знань.

У цьому контексті особливого значення набуває стаття Н. Чабан та Дж. Хедлі [14], у якій досліджується роль науковців у виробництві знань про війну росії проти України. Автори, спираючись на глибинні інтерв'ю з науковцями Нової Зеландії, демонструють, що академічна спільнота може ставати суб'єктом знаннєвої дипломатії, беручи на себе відповідальність «не мовчати» щодо агресії. При цьому знання розглядається як внесок освіти у міжнародні відносини, що формує критичне мислення та впливає на політичні рішення [14]. Таким чином, науковці постають як активні учасники міжнародної взаємодії, а не лише як спостерігачі.

Разом із тим Дж. Браттволл (J. Brattvoll) уводить поняття «нормативної безпекової дилеми письма про безпеку» [13], звертаючи увагу на те, що виробництво знань у контексті війни може саме стати частиною безпекового дискурсу. Автор підкреслює, що «знання для війни» здатне формувати нові межі допустимого академічного висловлювання та навіть обмежувати спектр наукових пояснень. Отже, виникає ризик, що прагнення до солідарності може поєднуватися з непомітною епістемічною мобілізацією [13].

У філософському вимірі ці процеси корелюють із роздумами В. Андрущенка про післявоєнний світ науки та освіти [1], де наголошується на необхідності переосмислення ролі університету у формуванні майбутнього. Проте питання переходу від культурної до знаннєвої дипломатії як складової частини нормативної безпеки залишається недостатньо концептуалізованим. Невирішеною частиною загальної проблеми є з'ясування того, як поєднуються культурна репрезентація, академічна відповідальність та безпековий дискурс і чи можливо вибудувати модель знаннєвої дипломатії, що не відтворює логіку «знання для війни», але водночас не залишається нейтральною щодо агресії.

Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід, що поєднує загальнонаукові та спеціальні методи, застосування яких дало змогу перейти від теоретичного аналізу проблеми до моделювання нових дипломатичних практик. Аналітичний та синтетичний методи застосовано для опрацювання наукового доробку щодо концептів «м'якої сили», публічної, культурної та знаннєвої дипломатії (зокрема, праць М. Процюка, А. Марченка, Н. Чабан, Дж. Браттволла). Це дало змогу виокремити ключові елементи цих понять та синтезувати їх в авторську концептуальну модель «трикутника нормативної знаннєвої дипломатії». Порівняльний підхід використано для зіставлення функцій та проявів культурної дипломатії України у два періоди: до повномасштабного вторгнення (де домінувала репрезентаційна функція) та в умовах повномасштабної війни, коли вона набуває рис нормативної безпеки.

Порівняння здійснювалося за такими критеріями: 1) стратегічні цілі (формування іміджу проти конструювання міжнародного дискурсу та солідарності); 2) суб'єктність (перехід від виключно державних інституцій до залучення академічних та експертних спільнот). Інституційний підхід дав змогу проаналізувати організаційний та нормативно-правовий виміри культурної дипломатії. Зокрема, на основі аналізу оновленого Статуту державної установи «Український інститут» та діяльності міжнародних дослідницьких консорціумів досліджено здатність інституцій формувати довгострокові партнерства та трансформувати ситуативну підтримку в структурну взаємодію.

Джерельною базою дослідження слугували наукові публікації, нормативні документи, а також практичні кейси міжнародної культурної взаємодії України (міжнародні культурні проекти, упровадження україномовних аудіогідів, резонансні події навколо культурних артефактів). Для оцінки практичного потенціалу, ризиків та перспектив запропонованої авторської моделі додатково застосовано метод SWOT-аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне осмислення трансформації культурної дипломатії України у формат знаннєвої дипломатії в умовах війни та визначення її ролі у формуванні нормативного виміру безпеки. Завданнями дослідження є виявлення меж академічної відповідальності та аналіз ризиків і можливостей знаннєвої дипломатії у сучасних міжнародних відносинах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Культурна дипломатія України впродовж останніх років набула системного характеру, що підтверджується як нормативними документами, так і практикою діяльності профільних інституцій. Згідно з оновленим Статутом державної установи «Український інститут» [5], метою діяльності інституції є комплексна репрезентація України у світі засобами культурної дипломатії. Офіційна місія Інституту передбачає формування позитивного іміджу держави через культуру, мистецтво, мову та міжнародні партнерства [7]. У працях М. Кушнарьової [2] та І. Мусієнко [3] підкреслюється, що в умовах війни культурна дипломатія стала інструментом мобілізації міжнародної підтримки, водночас виходячи за межі суто іміджевих функцій.

Теоретичне підґрунтя цього процесу закладене у концепції «м'якої сили», яка в контексті України розглядається як поєднання публічної та культурної дипломатії [6]. А. Марченко [4] наголошує на механізмах реалізації культурної дипломатії, які включають інституційний, комунікаційний та цифровий виміри. У дослідженні А. Умінської-Воронєцької (A. Umińska-Woroniecka) [17] підкреслюється історична еволюція культурної дипломатії як стратегічного використання культури у зовнішній політиці.

Разом із тим сучасна ситуація війни актуалізує питання переходу від культурної до знаннєвої дипломатії. У статті Н. Чабан та Дж. Хедлі [14] обґрунтовано, що академічна спільнота може ставати суб'єктом міжнародної взаємодії через виробництво знань про війну. Дослідники демонструють, що відповідальність «не мовчати» перетворює науковців на учасників процесів знаннєвої дипломатії, які впливають на формування міжнародного дискурсу. У цьому контексті знання виступає не лише аналітичним ресурсом, а й нормативним чинником міжнародних відносин.

Однак цей процес супроводжується певними ризиками. Дж. Браттволл [13] вводить поняття «нормативної безпекової дилеми письма», коли академічний дискурс може ненавмисно відтворювати логіку безпекової мобілізації. Це особливо актуально в умовах війни, коли межа між науковим аналізом та політичною позицією стає розмитою. Отже, знаннєва дипломатія потребує усвідомлення власної відповідальності та критичної рефлексії.

Практичний вимір культурно-знаннєвої дипломатії проявляється у конкретних ініціативах, таких як упровадження україномовних аудіогідів у музеях світу [8], міжнародні культурні проекти [9], а також суспільний резонанс подій навколо «шолома пам'яті» [10], реакції громадських діячів [11] та державні відзнаки [12]. Ці приклади демонструють, що культурна репрезентація переходить у сферу публічної та політичної взаємодії.

У філософському вимірі ця трансформація співвідноситься з ідеями В. Андрущенка [1] щодо післявоєнного світу науки й освіти, де університет розглядається як простір формування відповідального майбутнього. Таким чином, знаннєва дипломатія стає продовженням культурної дипломатії у сфері академічного виробництва смислів.

Отже, науковий результат дослідження полягає у доведенні того, що в умовах війни культурна дипломатія України трансформується у комплексну модель культурно-знаннєвої взаємодії, яка формує нормативний вимір безпеки. Поєднання інституційного механізму [5; 7], концепції «м'якої сили» [6; 15–17], практичних кейсів [8–12] та академічної відповідальності [13; 14] створює нову архітектуру міжнародної підтримки, у якій знання стає стратегічним ресурсом.

У межах даного дослідження пропонується авторська модель «трикутника нормативної знаннєвої дипломатії», яка поєднує три взаємопов'язані виміри: культурний, академічний та безпековий. Культурний вимір формує первинну символічну присутність держави у світі через мову, мистецтво, пам'ять та цінності. Академічний вимір забезпечує виробництво та поширення знань про війну, трансформації та майбутнє міжнародного порядку. Безпековий вимір проявляється у тому, що ці знання і символічні форми впливають на формування нормативних рамок міжнародних рішень. Таким чином, дипломатія перестав бути лише інструментом комунікації – вона стає інструментом конструювання норм.

Другим елементом моделі є принцип «відповідальності інтерпретації», який передбачає, що науковці та культурні актори усвідомлюють власну участь у формуванні безпекового дискурсу. Знання не є нейтральним – воно або посилює, або стримує певні політичні наративи. Тому знаннєва дипломатія повинна уникати двох крайнощів: з одного боку, інструменталізації науки як пропаганди, з іншого – моральної нейтральності щодо агресії. Відповідальна інтерпретація означає здатність репрезентувати реальність війни без відтворення логіки ворожої пропаганди та без редукції складності до політичних гасел.

Третій елемент моделі – ефект довготривалої нормативної стабілізації. Культурно-знаннєва дипломатія у воєнний період закладає основи післявоєнного порядку, формуючи спільні цінності, академічні мережі та механізми солідарності. Саме через поєднання культури та знання відбувається перехід від ситуативної підтримки до структурної взаємодії. У цьому сенсі запропонована модель дає змогу розглядати знаннєву дипломатію не як тимчасову реакцію на кризу, а як довгострокову стратегію нормативної безпеки, у якій університет, інтелектуал та культурна інституція стають співтворцями міжнародного порядку.

SWOT-аналіз моделі нормативної знаннєвої дипломатії представлений у табл. 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз моделі нормативної знаннєвої дипломатії

Сильні сторони	Слабкі сторони
Поєднання культурного, академічного та безпекового вимірів у єдину концептуальну рамку	Висока залежність від міжнародної академічної солідарності
Формування довгострокового нормативного впливу, а не лише іміджевого ефекту	Ризик розмиття меж між наукою і політикою
Підвищення суб'єктності України у глобальному інтелектуальному просторі	Нерівномірність участі українських інституцій у міжнародних мережах
Можливість впливу на міжнародний дискурс через експертні та освітні платформи	Обмежені ресурси та інституційна нестабільність у воєнний період
Можливості	Загрози
Формування післявоєнної архітектури міжнародної співпраці у сфері науки й освіти	Інструменталізація знання у форматі knowledge for war
Розширення академічних мереж і дослідницьких консорціумів	Репродукування безпекових наративів через надмірну мобілізацію
Посилення нормативного впливу через освітню дипломатію	Утома міжнародної спільноти від української тематики
Консолідація діаспори та інтелектуальних спільнот	Інформаційні атаки та дискредитація українського академічного голосу

Сильні сторони моделі пов'язані передусім із її інтегративним характером. Поєднання культурного, академічного та безпекового вимірів створює цілісну рамку, у якій знання перестає бути лише інструментом опису реальності й стає механізмом формування норм. Саме тому модель нормативної знанневої дипломатії потребує постійної рефлексії та балансування між відповідальністю, критичністю й стратегічною доцільністю.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. У результаті дослідження встановлено, що культурна дипломатія України в умовах війни поступово трансформується у знанневу дипломатію, де ключову роль відіграють академічне виробництво знань та міжнародна інтелектуальна солідарність. Виробництво знання перестає бути нейтральним процесом і стає чинником формування нормативного порядку, що впливає на політичні рішення та міжнародну підтримку.

Знаннева дипломатія виявляється двовекторним процесом: з одного боку, вона сприяє поширенню об'єктивної інформації про війну, а з іншого – трансформує саму систему вищої освіти та роль науковців у суспільстві. Водночас існує потреба у постійній рефлексії щодо меж академічної відповідальності, щоб уникнути редукації науки до інструменту політичної мобілізації.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробленні теоретичної моделі нормативної безпеки, що поєднує культурну, знанневу та освітню дипломатію. Особливо актуальними є аналіз післявоєнної архітектури міжнародної співпраці у сфері науки й освіти, а також дослідження довгострокового впливу знанневої дипломатії на формування глобального дискурсу про війну та мир.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.П. Післявоєнний світ науки та освіти: філософська рефлексія майбутнього. *Вища освіта України*. 2022. № 1–2(84–85). С. 5–9. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2022.1–2\(84–85\).01](https://doi.org/10.31392/NPU-VOU.2022.1–2(84–85).01)
2. Кушнарєва М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 35–53. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.67.035>
3. Мусієнко І. Культурна дипломатія України в контексті проблем євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків. *Електронний архів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2026. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/474d51e4-ac65-47d9-8835-5ea4a481ddc9/content>
4. Марченко А. Культурна дипломатія: поняття та механізми реалізації. *Економіка та суспільство*. 2026. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5407/5350>
5. Про затвердження нової редакції Статуту державної установи «Український інститут»: Наказ Міністерства закордонних справ України від 27.01.2021. Київ, 2021.
6. Процюк М.В. Публічна і культурна дипломатія як засіб м'якої сили України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(2). С. 21–28.
7. Український інститут : офіційний сайт. 2026. URL: <https://ui.org.ua/mission/>
8. У світі запрацювали ще чотири україномовні аудіогіди – Олена Зеленська. *Офіційне Інтернет-представництво Президента України*. 2026. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-sviti-zapracyuvali-she-chotiri-ukrayinomovni-audiogidi-ole-99761>
9. Зв'язок, що не боїться відстані: українські культурні та цифрові проекти за кордоном. *Рубрика*. 2026. URL: <https://rubryka.com/article/ukrainian-culture-abroad-2/>

10. «Ми вам співчуваємо, але...». Чому суд відхилив апеляцію Гераскевича щодо «шолома пам'яті». *BBC News Україна*. 2026. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9wnlg2yvdxo>
11. Нищук Є. Офіційна сторінка у Facebook. 2026. URL: <https://www.facebook.com/Yevhen.Nyshuk/mentions/>
12. Про нагородження В. Гераскевича орденом Свободи : Указ Президента України від 12.02.2026 № 119/2026. Київ, 2026. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192026-58325>

CULTURAL AND KNOWLEDGE DIPLOMACY OF UKRAINE IN WAR CONDITIONS: FROM «SOFT POWER» TO NORMATIVE SECURITY

Inna Kostyrya

*Kyiv National University of Culture and Arts,
Department of International Relations
36 Yevhen Konovalets St., 01133, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-2654-8472>*

The article provides a theoretical and analytical understanding of the transformation of Ukraine's cultural diplomacy in the conditions of a full-scale war and its gradual transition to the format of knowledge diplomacy as a tool of normative security. The relevance of the study is due to the changing nature of international support for Ukraine, where, along with the classical instruments of «soft power», the production of academic knowledge, the formation of international discourse on war and the responsibility of intellectual communities for public positions are becoming increasingly important. The aim of the article is to clarify the relationship between cultural and knowledge diplomacy and determine their role in the formation of the normative dimension of security in modern international relations. The methodological basis is analysis, synthesis, comparative and institutional approaches, which allowed us to reveal the evolution of the concept of «soft power» and its practical implementation in the Ukrainian context. As a result of the study, it is substantiated that the cultural diplomacy of Ukraine goes beyond the representational function and acquires strategic importance as a mechanism for the formation of international norms, value orientations and political solidarity. Knowledge diplomacy, implemented through academic publications, international conferences, expert networks and institutional partnerships, acts as a continuation of cultural diplomacy and contributes to strengthening Ukraine's subjectivity in the global intellectual space. It is proven that the combination of cultural and academic dimensions forms a new model of security interaction, in which norms, values and responsibility become key factors of international support. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their application for the development of updated state strategies of public diplomacy and international academic cooperation. Further research in this direction will allow us to conceptualize the role of university communities and research networks as influential actors in the global security architecture. In particular, this approach allows us to rethink traditional instruments of influence, affirming domestic intellectual capital as an integral component of national resilience.

Key words: cultural diplomacy, knowledge diplomacy, «soft power», normative security, international support, academic responsibility, war, international relations.

Дата першого надходження статті до видання: 23.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026